АРХИВ

АЗӘРБАЈҸАН

КОНТРОЛЬНЫЙ
НҮСХӘЛӘР

5

1968

Сабит Рәһманын «кушәји-инзива», јахуд «фәрди чәннәт» ад-
ландырдығы бу дахмаја јығышардыг. Биз Фүзулинин мәшһур «Дузәхә кирмәз ситәминдән јанан, Габили чәннәт дејил әһли-әзаб» мисраларыны охујардыг, күлүшәрдик. Мүшфиг исә ала-
вә едәрди: «Сабит, сәнин бу отағында јашајана мин ил чәһән-
нәм әзабы јохдур». Бәли, о күнләрдән нә гәдәр хатирәләр вар!

Мүшфиг ше'рләринин әксәријјәти нәғмәдән сечилмир. Онун бәстәләмәк үчүн јаздығы хүсуси нәғмәләри дә вардыр. Бу нәғмәләрин сајы һәлә чох дејил. Лакин мән әминәм ки, бәс-
тәкар достларымыз Мүшфиг ше'ринин тәравәтини мусиги ди-
ли илә халгымыза чатдырмаг үчүн јахын заманларда јени нәғ-
мәләри илә бизи севиндирәрләр. Көзәл һисс, ахычылыг ва
мә'на зәрифлији илә зәнкин олан Мүшфиг ше'рләриндә јени нәғмәләр үчүн нә гәдәр көзәл материал вардыр! Бу вахта гә-
дәр Мүшфигин ше'ринә јазылмыш нәғмәләр дилә-додаға ја-
тан, чох тез јадда галан охумлу нәғмәләрдир.

Мән бир нечә ил Мүшфигә һәср етдијим бир поема үзә-
риндә чалышдым. Инди «Гызылкүл олмајајды» адлы бу по-
ема «Кәнчлик» нәшријјаты тәрәфиндән ајрыча китаб шәклин-
дә бурахылыр. Бу поеманын илк халлары мәндә руһи бир еһ-
тијач кими, үрәјими долдуран сөзләри сәсим кәлдикчә демәк
һамыја ешитдирмәк еһтијачындан доғмушдур. Мән ону үрәк
ағрысы илә, һәсрәтлә, јана-јана јазмышам.

ШӘКИЛДӘ: өн планда, солда — Татул Һурјан. Биринчи чәркәдә, солдан — Меһди Һүсејн, Варсеник Ағасјан, М. К. Әләкбәрли, Чәфәр Хәндан, Һ. Нәзәрли. Икинчи чәркәдә, солдан — Микајыл Мүшфиг, Рәсул Рза, Сүлејман Рүстәм, А. Фаруг, Маркар Давтјан, Ашот Граши.

Мир Меһди СЕЈИДЗАДӘ

О, илһамсыз јашамырды

●

МӘН Микајыл Мүшфиглә 1930-чу илдә, Маариф Ишчиләри еви китабханасында чалышдығым заман јахындан таныш олдум. О, тез-тез китабханаја кәләрди, көрүшүб сөһбәт едәрдик. Бизим достлуғумуз күнү-күндән мөһкәмләнирди. Шәргин даһи шаири Фирдовсинин мин иллик јубилеји заманы онун әсәрләриндән азәри дилинә Мүшфиглә бәрабәр тәрчүмә етмәјә башладыг.

Мүшфиг бә'зән кечәләр дә биздә галырды. Мән һәр сәһәр јухудан ојананда Фүзулинин диваныны Мүшфигин әлиндә көрүрдүм. О, Фүзулини бөјүк бир мәһәббәтлә, алудәчиликлә охујур, охудугча вәчдә кәлир, бөјүк шаирин афоризмләринә, ше'рләриндәки дәрин һикмәтә, поетик көзәллијә һејран олдуғуну дөнә-дөнә билдирир, мәнә мүрачиәтлә елә һеј дејирди: «Бах, көр бир нә дејир! Белә дә көзәл сөз олар! Һәр мисрада нә гәдәр бөјүк мә'на вар!». Сонра һәмин мисраларын алтындан ҹызыг чәкирди. Фүзулинин бу диванындакы гејдләр инди дә хатирә кими мәндә галыр.

Фирдовсини тәрчүмә етдијимиз заман Мүшфиг јорулмаг билмирди. О, бөјүк инадла чалышыр, маһир бир үзкүчү кими сөз дәнизинә далыб, јени сөз инчиләри тапмағы бачарырды.

Микајыл Мүшфиг фитрәтән шаир јаранмышды. О, бүтүн варлығы илә әдәбијјата, сәнәтә бағлы иди. Мүшфиг һәјатында бир күн дә олсун илһамсыз јашамырды. Онун үчүн ән бөјүк арзу-истәк јаратмаг арзусу, јазмаг ешги иди. Өмрүнүн әзиз дәгигәләриндә ја ше'р јазар, ја да ше'р охујарды. О, һәр күн ишләјәрди. Мүшфиг дејирди ки, һәр күн ишләмәк мәндә бир адәт һалыны алмышдыр. Одур ки, Мүшфиг јени бир поеманы битирән кими лирик ше'рләр јазмаға башлајырды. Ја-

худ ше'рләрини битирән кими јени бөјүк әсәр јазмаға кириширди. Буна көрә дә Мүшфиг гыса јарадычылығы дөврүндә нисбәтән зәнкин әдәби ирс гојду.

Азәрнәшрин Ушаг әдәбијјаты шө'бәси (онда мән бурада ишләјирдим) јазычылара мүрачиәт едәрәк онлары ушаглар үчүн јени әсәрләр јазмаға чағырырды. Бу чағырышдан руһланан Мүшфиг аз бир заманда ушаглар үчүн «Бир мај», «Вурушмалар», «Шәнкүл-Шүнкүл-Мәнкүл», «Кәндли вә илан» поема вә нағылларыны јаратды. Бу әсәрләр инди дә ушаг әдәбијјатынын ән көзәл нүмунәләри сајылыр.

Мүшфиг Бакы бағларыны чох севирди. 1934-үм илдә биз Мүшфиглә бәрабәр Мәрдәканда бир бағa көчмүшдүк. Сәһәрләр вә ахшамлар дәниз саһилинә кедәрдик. О, саатларча саһилдә отуруб дәнизи сејрә далырды.

Микајыл Мүшфиг халг мусигисини чох севирди, муғаматы динләдикчә бөјүк зөвг алырды. Тар һаггында јаздығы ше'р Мүшфигин халг мусигисинә олан мәһәббәтинин көзәл ифадәсидир. Бир дәфә Мүшфиглә бағда Әли Әскәр Абдуллајевин охудуғу «Шур», «Маһур» вә «Раст» муғамларына патефонда гулаг асырдыг. Мүшфиг гәләми алыб бајаты формасында бир ше'р јазды:

Бүлбүл учду гәфәсдән,
Күл ачылды һәвәсдән.
Көзүм көзәлдән дојмаз,
Гулағым инчә сәсдән.

Көзәл, исте'дадлы сәнәткар, нәчиб вә сәмими инсан, достум Микајыл Мүшфигин хатирәси мәним үчүн һәмишә әзиздир.

Самвел ГРИГОРЈАН

Достум, гардашым

Микајыл Мүшфиглә биз чох јахын идик, демәк олар ки, һәр күн көрүшүрдүк. Илк бахышда о, чох гарагабаг, һәддән артыг мағрур бир инсан кими көрүнүрдү. Лакин онунла ше'рдән сөһбәт ачан кими дәрһал дәјишир, садә, шән, сөһбәтчил олурду. Санки дурғун бир көл бирдән-бирә тәлатүмә кәлир, гајнајыб дашырды. Мәлаһәтли, гарајаныз үзүндән санки нур јағырды. Даим фикирли, санки хәјала далмыш көзләри алышыб јаныр, гығылчым сачырды. Ше'р онун һәјаты, бүтүн варлығы иди. Севдији шаирләрдән мәһәббәтлә, јорулмаг билмәдән данышарды. Шаирләрдән вә ше'рдән сөһбәт кедиркән һәјәчанла башгаларыны да динләмәји севирди. Лакин бу заман сөһбәтин мөвзусу дәјишән кими, о да дәрһал дәјишир, «јахшы, мән кетдим», — дејә достлар мәчлисини тәрк едирди.

Онун чох ити јаддашы вар иди. Бә'зән саатларла өзүнүн вә башгаларынын ше'рләрини әзбәрдән дејәрди. Һәм дә нечә дејәрди! Көзәл сәси кур чај кими сәрбәст әзәмәтлә ахарды. Онун ше'р охумағыны сојугганлы динләмәк мүмкүн дејилди. Мүшфиг сәһнәјә чыхыркән салона о дәгигә кәркин сүкут чөкүрдү, о, сәси вә сөзү илә һамыны валеһ едирди.

Мәним достум, мәним әзиз гардашым Мүшфиг фарс дилини көзәл билир вә Һафизин, Өмәр Хәјјамын, Шәргин башга шаирләринин, демәк олар ки, бүтүн әсәрләрини әзбәрдән дејирди. Бизим јанымызда тез-тез бу ше'рләри фарс дилиндә охујур, орижиналын мусигисинин бүтүн көзәллијини бизә чатдырмаға чалышыр, сонра һәр бир мисраны ајрыча изаһ едирди.

Мүшфиг ермәни ше'рини дә, хүсусилә Аветик Исаакјанын вә Чаренсин јаратдыгларыны да чох севирди. О, Чаренсин «Дәлирмиш издиһамлар» вә «Ленин вә Әли» поемаларыны Азәрбајчан дилинә тәрчүмә етмишдир. Бу поемалар һаггында һејранлыгла, вәчдлә данышырды. Гејд етмәк лазымдыр ки, Чаренс, поемаларынын тәрчүмәсиндән олдугча разы галмышдыр. Сонралар ики шаир—Мүшфиг вә Чаренс садиг дост олдулар.